

ВПЛИВ КОЗЕЛЬЩАНСЬКОЇ ІКОНИ БОЖОЇ МАТЕРІ НА МОРАЛЬНУ СВІДОМІСТЬ МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ ПОЛТАВЩИНИ

У статті відновлюється історична справедливність щодо картини становлення справи історії релігійної думки Полтавщини, зокрема діяльності церковних установ у кінці ХІХ – на початку ХХ століття, що відіграли своєрідну роль у загальному процесі розвитку української культури в цьому регіоні.

Її називають іконою, яка творить чудо. Є явища, що їх важко пояснити, в які важко повірити. Для одних вони – вигадка, для інших – прояв дії надлюдських, божественних сил. Наука не завжди може пояснити такі явища. До них належить і вплив на людину чудотворних образів – ікон, які нерідко оповиті просто фантастичними оповідями. Чимало людей, вихованих у атеїстичному дусі, довгий час вважали усі ті розповіді про чудотворні ікони вигадками церковнослужителів. Інші вважають дію на людей тих образів свого роду християнською психотерапією і цим пояснюють їх лікувальну силу. Віруючі ж здавна йшли до них, молилися, плакали, втішалися, відпочивали душею і знаходили полегшення.

Серед монастирів, які існували в дореволюційні роки на Полтавщині, Козельщанський – наймолодший [1, с. 379]. Козельщанський Різдва Богородиці жіночий монастир свою історію бере з 80-х років ХІХ століття, оскільки заснування його пов'язане з чудотворною Козельщанською іконою Божої Матері.

Землі, на яких виник монастир, у свій час належали представникам трьох відомих козацько-старшинських, потім дворянських родів, які у минулі століття мали тут свої маєтності, прославилися далеко за межами України [2, с. 5].

У другій половині ХІХ століття у невеликому селі Козельщина, тоді Кобеляцького повіту Полтавської губернії, знаходився маєток графа Володимира Івановича Капніста, а якщо точніше – його дружини Софії Михайлівни Капніст, уродженої Остроградської [1, с. 5]. Володимир Іванович був сином колишнього полтавського губернського предводителя дворянства, Івана Васильовича Капніста, і внуком драматурга, поета, сатирика і громадсько-політичного діяча Василя Васильовича Капніста (1758 – 1823 рр.).

Багато різних оповідей і легенд склалося про Козельщанську ікону Божої Матері та про те, чому вона з маєтком дісталася Софії Михайлівні. Завдяки події, що трапилася у цій родині, козельщанський образ і прославився далеко-далеко за межами Полтавщини [2, с. 23].

Версію про походження Козельщанського чудотворного образу розповів у своїй статті, опублікованій у «Полтавских епархиальных ведомостях» за 1913 рік, протоієрей І. Юзефович, який, як він стверджує, використав, у свою чергу, рукописи-спогади дворянина-землевласника, голови Кобеляцької повітової управи Василя Васильовича Гана. Якось, пригадує Василь Васильович, приблизно у 1863 чи 1864 році, коли він ще був малим хлопцем, Козельський гостював у них, і батько поцікавився, як Ікона Божої Матері потрапила до Козельщини, до Павла Івановича (у 80-х роках після раптового одужання Марії Капніст усі добре знали, що раніше Чудотворна була сімейною реліквією Козельських) [3].

Про те, що Козельщанська ікона Богоматері допомагала й багатьом іншим людям, окрім графині Марії Капніст, розповідали численні листи, які граф почав отримувати вже скоро після того, як образ було встановлено в збудованій весною 1881 року каплиці в саду Капністів. Одного з перших Володимир Іванович отримав листа з села Солониці Кременчуцького повіту від міщанина Матвія Карповича Миргородського. Автор листа розповідав, що за його порадою житель того села Григорій Іванович Пилипенко відвідав Козельщину зі своїм десятирічним хворим сином Петром, який близько п'яти років страждав на тяжку «падучу» хворобу. Вона дуже вимучила хлопця, і він став тягарем для сім'ї, бо нічого не міг робити. 16 квітня (дати у листах вказано за старим стилем) 1881 року, за порадою сусіда, Пилипенко із сином відвідали Козельщину і щиро молилися перед іконою Божої Матері. Під час молебню хлопця підвели до ікони, щоб він приклався до образу. У цей час у нього трапився тяжкий напад його хвороби, він був останнім. З того дня й до 27 травня 1881 року, яким датований лист (підписаний старшиною й писарем і завірений печаткою), хлопець не хворів, допомагав батькам.

Потекли й пожертвування на образ Козельщанської Богоматері грошима, коштовними речами. Таким чином, досить швидко зібрався капітал у десятки тисяч карбованців: начиння, діаманти, перли, аметист, бірюза та інше.

Листи з подяками із різних куточків країни надходили в Козельщину до кінця XIX століття. Із цих численних послань-подяк граф Капніст зробив кілька товстих томів, які зберігалися в маєтку і приносили радість йому і всій родині. Капністи щасливі були усвідомлювати, що їхня сімейна реліквія, яка допомогла Марії, допомагає багатьом людям, повертає їм віру, надію, щастя бути здоровими.

8 (20) вересня 1881 року, в день Різдва Богородиці, було закладено церкву, яка споруджувалась стараннями В.І. Капніста. 8 (20) вересня 1881 року, на день Різдва Божої Матері, з дозволу єпархіального начальства у Козельщині було закладено храм, який споруджувався на зібрані народні кошти стараннями й за безпосередньою участю графа В.І. Капніста. До 7 (19) вересня 1882 року будівництво храму було завершено, і того ж дня його урочисто освятив у присутності численних віруючих Архієпископ Полтавський і Переяславський Іоанн (Петін). Храм назвали на честь Різдва Пресвятої Богородиці. Невдовзі було створено і Козельщанську парафію. 30 грудня 1883 року (11 січня 1884 року) для церкви було визначено двокомплектний причт [2, с. 32]. Протягом 1887 року в монастирі було засновано школу іконопису, в якій навчалися здібні монахині. Першим учителем іконопису став майстер-художник, селянин із Карлівки Константиноградського повіту Е.М. Глущенко [1, с. 379].

Навчальний рік у школі починався 1 вересня і закінчувався 28 травня, після чого учениці складали іспити. Сучасники засвідчували, що діти, які закінчили школу чи навчалися в ній, були більш охайні і в поведінці стримані. У школі підтримувалась належна дисципліна, не було серйозних проступків з боку дітей, тому не було необхідності звертатися до суворих покарань [4].

Все це забезпечило школі досить високий авторитет не лише серед віруючих, а й державних та церковних діячів. Так, у «Звіті про стан церковних шкіл Полтавської єпархії, в навчально-виховному відношенні за 1897/8 навчальний рік», наприклад, відзначалось, що школа впродовж десяти років свого існування підтримувала порядок і давала хороші знання. Успіхи з усіх предметів були хороші і відмінні, лише зі співу – задовільні. У школі проходили практику колишні учениці, які під керівництвом учителів вели заняття [1, с. 380].

Оскільки потік людей до Козельщини не зменшувався, то граф звернувся до Священного Синоду з проханням дозволити створити у селі при храмі релігійну общину. На її влаштування й утримання він подарував 100 десятин землі зі свого

донського маєтку, а графиня Софія Михайлівна – 25 десятин із козельщанського володіння. Синод своїм указом від 1 (13) березня 1885 року дав дозвіл, на клопотання Архієпископа Полтавського і Переяславського Іоанна, заснувати у селі Козельщині Кобеляцького повіту Полтавської губернії, при церкві Різдва Богородиці, Козельщанську однойменну жіночу релігійну православну общину сестер. 7 (19) вересня 1882 року будівництво церкви було закінчено й освячено. На нововідкриту общину покладалися священні обов'язки, серед яких:

- зберігати новоявлений образ Матері Божої, який став невід'ємним скарбом віруючих мас;
- безперервною молитвою і подвигами благочестивого життя сприяти прославленню імені Божого;
- влаштуванням при общині людинолюбних установ – лікарні, школи та притулку для калік, немічних – служити повсякденним потребам народу.

З 1917 року почався занепад Козельщанського Різдва Богородиці першокласного жіночого монастиря, одного із кращих монастирів України. Перша світова війна, хвилювання і невдоволення в країні труднощами життя та безпосередньо в армії, агітація серед народу представників різних партій робили свою справу. 1928 року «на клопотання жителів села» секретаріат Всеукраїнського центрального виконавчого комітету «дав дозвіл», а точніше – вказівку місцевій владі на закриття Козельщанського Різдва Богородиці монастиря, який і було закрито весною 1929 року. Чимало монастирських скарбів зникло безслідно, а те, що залишилося в соборі, безбожно нищилося. Наприкінці 70-х – на початку 80-х років ХХ століття громадськість все більше приділяла увагу культурним надбанням свого народу. Полтавська обласна і міська організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури не раз піднімали питання перед партійними і державними органами влади про охорону і збереження таких пам'яток, як культові споруди колишніх Полтавського Хрестовоздвиженського й Лубенського Мгарського Спасо-Преображенського монастирів, як Різдва Богородиці собор у Козельщині колишнього однойменного монастиря. Враховуючи прохання та інтереси віруючих, виконком Козельщанської районної ради восени 1989 року ухвалив рішення про відкриття в Козельщині церкви і реєстрацію общини. І ось 6 березня 1990 року, через багато років після закриття монастиря і собору, перше Богослужіння у нововідкритій церкві на честь чудотворної Козельщанської ікони Божої Матері провів благочинний Кременчуцького округу протоієрей Петро Кучерук.

Серед місцевого населення розповіді про одужання від образу хворих, яким не могла допомогти медицина, можна почути чимало і в наш час. Багато оповідей про чудотворну силу знаменитої Козельщанської ікони Божої Матері, Заступниці землі Полтавської, ходило і ходить не лише на території Козельщанського району, а й далеко за його межами. Як згадується в історичних джерелах, вона допомагала людям здавна, несла і несе в собі вражаючу силу духу, глибокий енергетичний заряд надії і віри. Навіть вчені-атеїсти визнають, що вона здавна була для віруючих свого роду християнською психотерапією. Мудрі, глибоко віруючі люди стверджують, що Богородиця зцілює душу і тіло людини, яка гаряче молиться, готова осмислити все своє буття і щиро покаятися та жити згідно із законами високої моралі, що іменуються заповідями Божими.

Ще більш урочисто пройшло святкування Козельщанської ікони Пресвятої Богородиці 6 березня 2002 року. Цього дня до монастиря прибув новий Преосвященний – Єпископ Пилип (Роман Альбертович Осадченко). Правлячого Архієрея зустрічали настоятельниця монастиря, ігумена Серафима, духовенство і сестри обителі. Гостями Козельщини тоді були: Архієпископ Черкаський і Канівський Софроній, Єпископ

Сумський і Охтирський Іов, духовенство з Київської, Дніпропетровської, Кіровоградської, Сумської, Харківської, Черкаської, Запорізької областей та з Російської Федерації, багато паломників з інших місць.

Молитовні співи виконував хор духовного училища Полтавської єпархії з міста Комсомольськ. Проповідь по Євангелії виголосив Архієпископ Іриній. Багато прочан причастилося. Після літургії відбувся хресний хід із чудотворною іконою навколо обителі. Виголошувалися уставні многолітня, архіпастирі благословляли віруючих [2, с. 147].

У сучасний період єпархіальне керівництво приділяє увагу відродженню Козельщанського монастиря, реставрації його собору. В черговий раз, 20 серпня 2002 року, Єпископ Полтавський і Кременчуцький Пилип відвідав монастир, оглянув головний храм обителі, ознайомився зі станом його реставрації та відтворення іконостаса.

На сьогодні чудотворна ікона вселяє у віруючих нові сили і віру. Віруючі і невіруючі глибоко усвідомлюють неопіненне значення цієї святині, роль унікальної пам'ятки історії та духовної культури – перлини Козельщини – і прагнуть у міру своїх можливостей допомогти її відродити.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія релігій в Україні: Праці X Міжнародної наукової конференції (Львів, 16 – 19 травня, 2001 року). – Книга I. – Львів: «Логос», 2001. – 474 с.
2. Жук В.Н., Сердюк Г.Д. Перлина Козельщини. Сторінки з історії Козельщанського Різдва Богородиці жіночого монастиря: Вид. друге, перероб. і доп. – Полтава: «АСМІ», 2004. – 180 с.
3. Полтавские епархиальные ведомости. – Часть неофициальная. – Полтава, 1913. – 600 с.
4. Жук В.Н., Пустовіт П.М. Наш рідний край. Полтавська область: Історико-статистичний нарис. – Вип. 10-12. – Полтава, 1991. – 44 с.

О.В. Дроздова

Влияние Козельщанской иконы Божей Матери на моральное создание местного населения Полтавщины
В статье воссоздаётся историческая справедливость относительно становления истории религиозной мысли Полтавщины, а именно деятельности церковного учреждения в конце XIX – в начале XX века, что сыграло определённую роль в общем процессе развития украинской культуры в данном регионе.

O.V. Drozdova

Influence of Cozelzanscoi Icon of Divine Mother on Moral Consciousness of Local Population of Poltavshini
The article establishes historical justice concerning religious thought formation in the Poltava region especially and the activity of church institutions at the end of XIX – beginning of XX centuries. These institutions performed a specific role for the general development process of Ukrainian culture in the investigated region.

Стаття надійшла до редакції 30.11.2007.